

Suggesties voor intercultureel onderwijs

Voor veel scholen blijkt het nog steeds moeilijk intercultureel onderwijs te realiseren. Veel leraren vinden het begrip 'intercultureel' onduidelijk en bovendien is er nog weinig intercultureel onderwijsmateriaal.

Aan dit laatste wil *Suggesties voor intercultureel onderwijs* in ieder geval iets doen. Het boek geeft lessuggesties voor intercultureel onderwijs op de basisschool, van groep 1 tot en met groep 8. De suggesties kunnen uitgevoerd worden in het kader van lessen begrijpend lezen, taalbeschouwing of wereldoriëntatie.

Uitgangspunt voor deze lessuggesties is geweest dat intercultureel onderwijs niet een nieuw, apart vak is en dat het ook niets te maken heeft met allerlei folkloristische projecten, maar dat intercultureel onderwijs gericht is op gedrag en op het laten bevragen van wat 'gewoon' of 'ongewoon' is. Daarom ook zijn de lesideeën in dit boek gekoppeld aan prentenboeken en (delen van) verhalen waarin vanzelfsprekendheden uit de wereld van de leerlingen ontbreken of waarin onbekende elementen voorkomen. Bij dit alles is bovendien geprobeerd de nadruk te leggen op de overeenkomsten tussen culturen en niet op de verschillen.

Suggesties voor intercultureel onderwijs bestaat uit negen korte hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk gaat in op voorlezen en intercultureel onderwijs, de volgende hoofdstukken geven achtereenvolgens suggesties voor groep 1 en 2, groep 3, 4, 5 en 6 en ten slotte voor groep 7 en 8. Hoofdstuk 9 sluit het boek af met beknopte achtergrondinformatie over nieuwjaarsfeesten, wereldgodsdiensten, naamgeving, racisme, en dergelijke meer.

M. Werts, *Suggesties voor intercultureel onderwijs. Primair onderwijs*. Enschede, SLO, 1997. 47 blz. ISBN 90-329-1844-3, f 22,50. (Bestelnummer 9.296.7674 bij SLO, afd. Verkoop,

Postbus 2041, 7500 CA Enschede, tel. 053: 484 08 40; fax 053: 430 76 92).

Vakonderwijs aan Anderstaligen

Enige tijd geleden is het boek *Vakonderwijs aan Anderstaligen* verschenen bij het Instituut voor Taalonderwijs en Taalonderzoek Anderstaligen in Amsterdam. Het gaat hier om volwassen anderstaligen die deelnemen aan vormen van algemeen of beroepsvoorbereidend volwassenonderwijs, met het doel een kwalificatie voor de arbeidsmarkt te verwerven. Hoewel de titel anders doet vermoeden, spitst het boek zich toe op het taalonderwijs aan anderstaligen. Er wordt voor gepleit het onderwijs aan deze groep anderstaligen 'geïntegreerd' te laten plaatsvinden: het taalleerproces verloopt beter en efficiënter als het gekoppeld kan worden aan praktische ervaringen.

Het boek begint met een probleemanalyse, waarin uiteengezet wordt dat anderstaligen het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt een plaats te veroveren, en dat dit deels te wijten is aan gebrekkige taalvaardigheid. In het volgende hoofdstuk wordt een theoretisch kader geboden voor het vakonderwijs aan anderstaligen, met de nadruk op de talige kant daarvan. De mogelijke opzet en invulling van arbeidsmarktgerichte taalcursussen komen dan aan bod. Vervolgens wordt in verschillende hoofdstukken ingegaan op onderwerpen als woordenschatonderwijs, mondelinge taalvaardigheden en tekstbegrip en tekstgebruik. De invulling van het ene hoofdstuk is praktischer dan het andere, maar steeds wordt aan de hand van voorbeelden uiteengezet waarom het een onderwerp is dat in een arbeidsmarktgerichte taalcursus aan bod moet komen.

Het boek is bedoeld voor docenten van dergelijke cursussen, waarschijnlijk zowel voor de taaldocenten als voor de praktijkdocenten. Met name deze laatsten zullen in het boek veel informatie lezen over het belang van de talige invulling van het vakonderwijs, maar ook taaldocenten kunnen putten uit de informatie en ideeën.

S. Verhallen & H. Snoeken, *Vakonderwijs aan Anderstaligen* Amsterdam, ITTA, 1995. 157 blz. ISBN 90-75491-05-0, f 32,50.

Zelfstandig leren

De laatste tijd is er een toenemende aandacht voor zelfstandig leren, niet alleen in het kader van de basisvorming of het studiehuis, maar ook op de basisschool. *Zelfstandig leren* is een module voor derdejaarsstudenten pabo met een specialisatie voor het oudere kind, waarin ingegaan wordt op vragen als 'Hoe kun je leerlingen helpen bij zelfstandig leren?' en 'Welke vaardigheden moet de leerkracht de leerlingen leren, zodat ze beter in staat zullen zijn zelfstandig te leren?'.

De module bestaat uit twee delen. In deel I, *Verkenning van het leren en het leren leren*, wordt ingegaan op 'leren' en 'leren leren', maar ook op het belang van het reflecteren door leerlingen op hun eigen denken en handelen, op het zelfstandig gebruik kunnen maken van leerstrategieën en op de veranderde rol van de leraar in dit proces van 'leren leren'.

Die veranderde rol van de leraar krijgt vervolgens handen en voeten in deel II, *Vaardigheden om leren leren te bevorderen*. In zes achtereenvolgende hoofdstukken worden de volgende vaardigheden behandeld:

- Effectief vragen stellen, waarbij ook aandacht wordt besteed aan hoe leerlingen kunnen leren zichzelf vragen te stellen;
- Samenwerkend leren;
- Discussiëren;
- Creatief denken;
- Zelfevaluatie, en
- Geheugenschema's maken.

Elke vaardigheid wordt volgens hetzelfde stramien aan de orde gesteld. Allereerst worden de kenmerken van de vaardigheid behandeld, vervolgens wordt het belang van de vaardigheid voor het leren leren besproken, daarna komen enkele voorwaarden voor de leraar aan de orde en tot slot wordt besproken hoe de vaardigheid het beste aangeleerd kan worden bij de leerlingen.

De informatie in *Zelfstandig leren* wordt zoveel mogelijk inzichtelijk gemaakt met voorbeelden en door heel de module zijn opdrachten verwerkt. Het boek wordt afgesloten met een eindopdracht. Hoewel de module in eerste instantie is geschreven voor de pabo, respectievelijk het basisonderwijs, is de geboden informatie zeker ook bruikbaar voor andere vormen van onderwijs.

J. Bakermans, *Zelfstandig leren*. Amersfoort, CPS, 1997. 88 blz. ISBN 90-6508-399-5, f29,50. (Te bestellen bij het informatiecentrum CPS, tel. 033: 453 43 44; bestelnummer 30406.)

Tweetalige Marokkaanse kinderen

In haar proefschrift heeft Petra Bos onderzoek gedaan naar grammaticale en pragmatische vaardigheden van tweetalige tweede- en derde-generatie-kinderen van Marokkaanse afkomst. Drie jaar lang hebben twee groepen kinderen van verschillende leeftijdsgroepen, respectievelijk 4 en 8 jaar aan het begin van het onderzoek, regelmatig taaltaken uitgevoerd. De resultaten op deze taaltaken zijn vergeleken met die van eentalige Nederlandse en Marokkaanse kinderen.

De grammaticale vaardigheden die onderzocht zijn, waren het begrijpen van zinnen met *hem* of *zich*, en het begrijpen van allerlei soorten betrekkelijke bijzinnen. In het eerste geval moesten de kinderen na het horen van een zin het correcte plaatje aanwijzen, in het tweede geval moesten ze een zin naspelen met knuffelbeesten.

Voor de pragmatische vaardigheden is onderzocht hoe de kinderen verwijzen naar hoofdpersonen in een verhaal en naar allerlei aspecten van het tijdsverloop in dat verhaal. Als materiaal voor deze analyses is gebruik gemaakt van semi-spontane gegevens, dat wil zeggen verhalen die de kinderen vertelden naar aanleiding van een reeks plaatjes.

Wat betreft de grammaticale vaardigheden in het Nederlands blijken de kinderen nauwelijks of niet te verschillen van eentalige Nederlandse kinderen. Voor het Marokkaans-Arabisch ligt dit iets anders: hier scoren de kinderen lager dan hun eentalige leeftijdsgenootjes in Marokko. Bos concludeert hieruit dat kinderen van deze leeftijd blijkbaar dominant in het Nederlands zijn dan in het Marokkaans-Arabisch.

Bij de pragmatische vaardigheden ligt de situatie wat gecompliceerder. Hoewel in eerste instantie de tweetalige kinderen niet veel lijken te verschillen van de eentalige, blijkt bij nadere analyse toch dat ze minder uitgebreid gebruik maken van een aantal belangrijke talige middelen.

Bos concludeert voorzichtig dat deze kinderen met hun goede taalvaardigheid een goede kans maken op school, en dus ook in hun verdere leven, mits er voldoende aandacht blijft, ook op latere leeftijd, voor begeleiding en ondersteuning op die gebieden waarop deze kinderen nog verschillen van hun eentalige leeftijdgenootjes.

P. Bos, *Development of bilingualism. A study of school-age Moroccan children in the Netherlands*. Tilburg, Tilburg University Press, 1997. XI + 193 blz. ISBN 90-361-9548-9, f 37,50.

Dossier: Boudewijn Büch

Boudewijn Büchs levensbeschouwing is een romantische: een en al somberte en lijden aan het leven, Weltschmerz tot de laatste snik. Om hier niet aan ten onder te gaan leest en schrijft hij dag en nacht. Schrijven lijkt wel zijn vorm van therapie. *Dossier Boudewijn Büch* wil inzicht geven in wat die therapie heeft voortgebracht. Daarbij heeft de auteur niet de pretentie volledig te zijn, aangezien Büchs werk daarvoor te omvangrijk is. Bovendien zijn veel publicaties moeilijk of niet meer achterhaalbaar.

Dossier Boudewijn Büch geeft in drie afdelingen een overzicht van zijn oeuvre. Het bevat uittreksels van al zijn romans (van *De blauwe Salon* tot *De bocht van Berkeley*), samenvattingen van zijn reisboeken (de *Eilandenreeks*) en besprekingen van zijn dichtbundels.

Het dossier wordt ingeleid met een korte biografie. Behalve met vragen en opdrachten bij zijn werk wordt *Dossier Boudewijn Büch* afgesloten met een uitgebreide primaire en secundaire bibliografie.

Dossier Boudewijn Büch vormt een handig overzicht voor scholieren voortgezet onderwijs, docenten Nederlands, studenten Pabo, Nederlands en Letterkunde, en deelnemers aan leeskringen, maar natuurlijk ook voor alle Büch-fans.

G. Boterblom, *Dossier: Boudewijn Büch*. Arnhem, Uitgeverij Ellesey, 1997. 129 blz. ISBN 90-70282-30-5, f 29,95.

Prisma Uittrekselboek 5

In de reeks van Prisma Uittrekselboeken is het najaar van 1997 een nieuw deel verschenen, namelijk *Uittrekselboek 5* over de Nederlandse literatuur 1994-1996. Het boek bevat analyses van werken van Arion, Brokken, Büch, Van Dis, Palmen, Reve, Van Toorn, De Winter, Zwagerman en vele anderen. Het boek is bedoeld om de lezer te helpen, om hem de toegang tot het literaire werk te vergemakkelijken. Hopelijk ten overvloede vermelden de samenstellers in hun voorwoord dat dat natuurlijk niet betekent dat het literaire werk zelf niet meer gelezen hoeft te worden: 'Geen enkele samenvatting, hoe gedetailleerd ook, kan in de plaats treden van het literaire werk zelf.'

De auteurs willen de lezer alleen een hoeveelheid werk uit handen nemen, zoals het maken van aantekeningen, het doorploegen van recensies, etcetera.

Als gebruiker van het boek stellen zij zich de eindexamenkandidaten HAVO en VWO voor, voor wie met name het hoofdstuk 'Lezen voor de lijst' is geschreven. Daarnaast is het boek ook een handig hulpmiddel voor beginnende studenten Nederlands en voor docenten Nederlands die snel weer wat informatie kan opdiepen uit deze verzameling. Daarnaast is het boek natuurlijk geschikt voor elke lezer die wat meer wil weten over het door hem gelezen werk.

C. Gerritsma & R. van der Veen (samenstelling), *Prisma Uittrekselboek 5. Nederlandse literatuur 1994-1996*. Utrecht, Uitgeverij Het Spectrum, 1997, 448 blz. ISBN 90-274-4798-5, f 29,95.

Levende Talen

December jongstleden verscheen de special 'Talen in de nieuwe tweede fase' van het tijdschrift *Levende Talen*. In deze special, die is samengesteld door Hetty Mulder van de SLO en Gert Rijlaarsdam van het Instituut voor de lerarenopleiding te Amsterdam, wordt een vooruitblik gegeven op de inrichting en de inhoud van de taalmethodes. Maar ook andere aspecten komen aan bod. Naast de inhoudelijke en didactische vernieuwing

wordt scholen in de Tweede Fase de mogelijkheid geboden om meer talen aan te bieden. Spaans en Russisch waren al langer kandidaat, maar daar komen nu Italiaans, Arabisch en Turks bij. En in Friesland ook nog Fries. In afzonderlijke artikelen wordt aandacht besteed aan de invoering van deze 'nieuwe vakken'. Een ander aspect dat aan de orde komt, is samenwerking tussen de talensecties. Te denken valt aan het leesdossier, afstemming binnen het literatuuronderwijs, extensief lezen en luisteren bij de moderne vreemde talen en het schrijfdossier bij Nederlands. Ook de bijdrage die ICT aan het onderwijsleerproces kan leveren wordt belicht.

In een afsluitende bijdrage worden de begrippen zelfstandig werken, zelfstandig leren en zelfverantwoordelijk leren nog eens op een rijtje gezet en verhelderd aan de hand van voorbeelden uit de voorgaande artikelen. De checklist is een handig instrument bij het op gang brengen van discussies op scholen over mogelijke invullingen van het studiehuis.

Losse exemplaren van de special 'Talen in de nieuwe tweede fase' zijn – zolang de voorraad strekt – te bestellen bij het Bureau Levende Talen te Amsterdam. Daartoe dient u f 20,00 (inclusief verzendkosten) over te maken op girorekeningen 306400 van de VVLT te Amsterdam o.v.v. 'Tweede fase'.

Onder zeil naar Ithaka

Het boek *Onder zeil naar Ithaka* is samengesteld naar aanleiding van de gelijknamige conferentie, die plaatsvond in 1997. Het boek is deels een vervolg op *Literatuuronderwijs in het studiehuis* (1996): nieuwe impulsen voor de verdergaande integratie van verschillende vormen van literatuuronderwijs en het zelfstandig met literatuur omgaan van leerlingen. Nieuwe ervaringen ook met vakoverstijgend literatuuronderwijs. Bijzondere aandacht wordt geschonken aan het leesdossier.

Maar *Onder zeil naar Ithaka* maakt bovendien de sprong naar het nieuwe vak Culturele en Kunstzinnige vorming. Zo wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van het waarnemings-, inlevings-, en oordeelsvermogen van leerlingen, die door CKV vergroot worden. Ook komt aan bod welke invloed verschillen-

de kunstopvattingen op de kunsteducatie hebben. Hoe verschillende kunstvakken samenwerken met elkaar en met de culturele instellingen om de hoek, laat het project 'Goede praktijk' zien. Door een onderzoeksverslag krijgt de lezer verder inzicht in de ontwikkeling van de receptieve kunsteducatie, die goed past in de voorbereiding van CKV-1.

Naast theoretische bezinning en praktische uitwerking geeft *Onder zeil naar Ithaka* verslagen van workshops door experts op het terrein van de ervarings- of belevingsmethoden, de dramatische vormgeving van kunst, en de rol van de nieuwe media in het literatuuronderwijs.

Onder zeil naar Ithaka is niet alleen te verkrijgen bij de boekhandel, maar ook te bestellen bij het NBLC.

W. de Moor, *Onder zeil naar Ithaka* Den Haag, NBLC, 1997. 247 blz. ISBN 90-5483-128-6, f 49,50. (Bestelnummer NBLC 13225).

Lezen over...

'Ik schrijf omdat ik het leven zo prachtig vind. En kinderboeken mogen positief zijn. Schrijven is voor mij een toevluchtsoord', aldus Thea Beckman. Kees van Kooten merkt over zijn eigen schrijversschap op: 'Ik ben nogal sentimenteel en gauw te ontroeren en zie dan kleine waardevolle dingen, die volgens mij niet onopgemerkt mogen blijven. Er valt al zoveel tussen de wal en het schip.'

Over beide auteurs zijn twee nieuwe deeltjes verschenen in de serie *Lezen over...* van het NBLC. De brochures van deze serie over auteurs, illustratoren en genres zijn bedoeld voor tien- tot vijftienjarigen. Ze vormen een goede informatiebron voor werkstukken en spreekbeurten.

Lezen over Thea Beckman en *Lezen over Kees van Kooten* openen met een lijst van werken met bijbehorende jaartallen. Deze bibliografie wordt gevolgd door een uitgebreide biografie van de schrijfster/schrijver, met aandacht voor verschillende belangrijke aspecten van leven en werk.

In het derde hoofdstuk worden de belangrijkste boeken onder de loep genomen, aanvullend met citaten uit recensies.

In het vierde en laatste hoofdstuk worden leestips gegeven voor degene die meer wil lezen van de auteur, over een bepaald onderwerp of in een bepaald genre.

M. Lunter, *Lezen over Thea Beckman*. Den Haag, NBLC, 1997. 52 blz. ISBN 90-5384-140-5, f15,95

E. Roskam, *Lezen over Kees van Kooten*. Den Haag, NBLC, 1997. 52 blz. ISBN 90-5383-139-1, f15,95

ADRESSEN AUTEURS

Carien Bakker
Projectbureau BOBA
Arubastraat 115
9715 RV Groningen

Maeike Bosma
Projectbureau BOBA
J.W. Frisostraat 85a
9717 EN Groningen

Hans Goosen
De Wouwer 8
5052 VM Goirle

Jeanne Kurvers
Werkverband Taal en Minderheden, KUB
Postbus 90153
5000 LE Tilburg

Peter van Os
Het Projectbureau
Postbus 8639
3009 AP Rotterdam

Peter Prins
Haags Centrum voor Onderwijsbegeleiding
Postbus 53509
2505 AM Den Haag

Nicoline Smal
Werkverband Taal en Minderheden, KUB
Postbus 90153
5000 LE Tilburg

Geert van de Ven
St. Antonielaan 340
6821 GP Arnhem